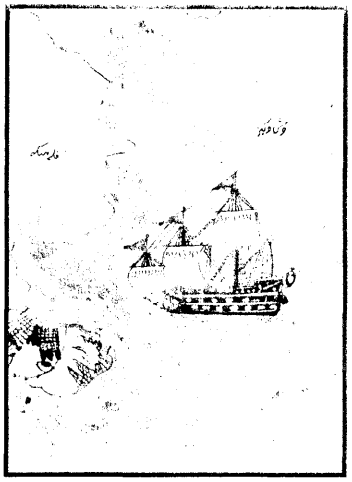

Prof.Dr. Halil İNALCIK

FÂTİH VE EGE DENİZİ

İstanbul'un fethi haberi bütün Avrupa'da korku ve heyecan uyandırdı. Roma'da panik baş gösterdi. Papalık gemilerinin Türkler'ce ele geçirildiği ve Sultan'ın iki ay içinde İtalya'yı istila edeceği söylentileri yayıldı. Bu haberleri Venedik, Ceneviz ve Rodos kaynakları teyid ediyordu. Haber 8 Temmuz'da Roma'da duyuldu.

Fransız, İspanyol Aragon ve Burgundiya hanedanlarının İstanbul üzerinde hakimiyet iddiaları Ortaçağdan beri sürüp geliyordu. Türkler'in fethi, Avrupa'da Doğu Roma İmparatorluğu'nun çöküşü olarak kabul ediliyordu. Venedik, Ceneviz ve Rodos şövalyeleri gerçek durumu daha realist bir şekilde yorumluyorlardı. Fâtih'in ilk hedef olarak Karadeniz ve Ege'de hakimiyet kurmak istediğini ve bunun için donanmasını harekete geçirdiğini görmekteydiler. Onlar Osmanlı'nın büyük kuvvetleri karşısında dayanabilmek için Avrupa'nın bir Haçlı seferi halinde harekete geçmesini zorunlu buluyorlar, Papa ile temas ediyorlar ve Sultan'ı diplomasi yoluyla durdurmaya çalışıyorlardı. Ege'deki koloni sahibi devletler bu maksatla Osmanlı korkusunu abartarak yaymaktaydılar. Bir bakıma haklıydılar. Çünkü Fâtih İstanbul'u aldıktan sonra onun anası olarak algıladığı Roma'yı da almayı fetihlerinin bir hedefi olarak tespit etmişti. Bunu Fâtih'in çağdaşı Sagundino nakletmektedir.

Fâtih, fetihten sonra bir donanmasını Ege'ye göndererek, Rodos Şövalyeleri'ni ve Sakız'da Ceneviz Mahone'sini Osmanlı hakimiyetini tanımaya ve haraç ödemeye davet edecektir. Papa'nın emrinde olan Rodos şövalyeleri için Sultan'a haraç ödemek tarikatın kendi varlığını inkar etmesi demek olurdu. Öbür taraftan Rodos, 1450 yılında II. Murad'dan bir kapitülasyon elde etmiş ve Anadolu ile ticareti gelişmiş bulunuyordu. Bu sebepten haraç ödeme yerine her yıl bağlılığını göstermek üzere Sultan'ın huzuruna hediyelerle bir elçi heyeti

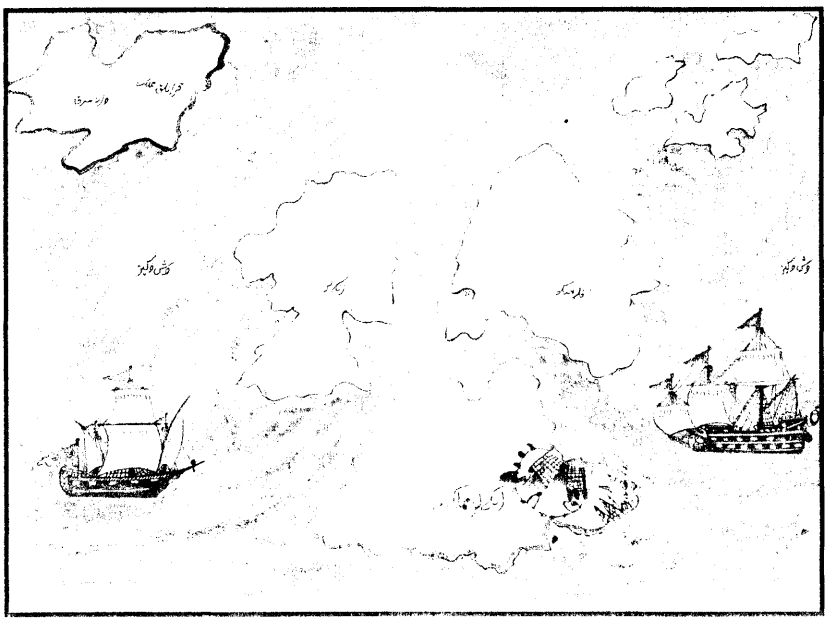
göndermeyi önerdiler. Midilli'de Gattilusi'ler Fâtih'e karşı daha uyumlu bir tutum izlediler. Fâtih, Ege'deki bütün adalar üzerinde egemenlik iddiasında bulunuyordu.

Ege'de durum, Papa'nın girişimiyle 1456'da bir Haçlı donanmasının gelmesi sonucu temelinden değişti. Rodos, Haçlı Avrupası'nın bir ileri karakolu durumundaydı. Roma Papaları Fâtih'in ölümüne kadar Avrupa'da bir Haçlı donanmasını harekete geçirmek için çalışmaktan hiçbir zaman geri kalmadılar. Papalığın teşviki ile iki kez, 1456'da, ikincisi 1472'de iki Haçlı donanması Ege Denizi'ne girmiş ve Osmanlılar'la mücadele etmiştir. Buna 1463-1479 döneminde Venedik'le savaşı eklemek gerekir. Başka bir deyişle, Fâtih 1456'dan 1479'a kadar Hristiyan Avrupa'nın donanmalarına karşı sürekli mücadele halinde kalmıştır. İstanbul'un fethinden sonra Haçlı fikri yeni bir içerik kazanmış bulunuyordu. Bu tarihten başlayarak Hristiyan Batı, Haçlı seferlerini Batı Hristiyan dünyasını korumak için bir savunma şeklinde algılayacaktır. İstanbul'un işgali, Türkler'in tamamıyla Avrupa'dan çıkarılması, Haçlı Avrupası'nın I. Dünya Harbi'ne kadar temel siyasetini oluşturacaktı. Batılı devletler, 1914 yılında I. Dünya Savaşı'ndan önce İstanbul'u Çarlık Rusyası'na bırakmayı dahi kabul etmiştir. Bu uzun tarihi gelişimin ağırlığını Türkiye bugün bile hissetmektedir.

Öbür taraftan, Papa'nın Haçlı teşebbüslerini finanse etmek için yüklediği mali külfetler Papalığın Hristiyan dünyasında nüfuzuna zarar vermiş ve Papalık tarihçisi Pastor'a göre Almanya'da Roma'ya karşı Protestanlık'ın ortaya çıkmasına yardım etmiştir. Avrupa'daki bu gelişmeler gösteriyor ki, İstanbul'un fethi Avrupa için yeni bir çağın başlangıcı olmaktadır.

Fâtih'e gelince; İstanbul'un fethinden sonra 1453-1456 yıllarında siyaseti şu noktalarda toplanabilir: Fâtih, Hrist iyan Batı'nın bir Haçlı seferiyle İstanbul üzerine geleceğini önemle hesaba katmaktadır. Nitekim, aşağıda anlatacağımız üzere, 1456'da bir Papalık donanması Boğazlar'ın etrafındaki adaları ele geçirmek için harekete geçecektir. Fâtih 1455'de Ege Denizi'nde hakimiyetini kurmak üzere Ege Denizi'ne bir donanma göndermişti.

Özellikle Venedik, Ege'deki kolonileri için kaygı içindedir. 1453-1454 yılında Venedik donanması (32 kadırga) Boğaz'ın açıklarında devriye gezmektedir. Venedik Ağriboz adası için özellikle kaygı duymaktadır. İstanbul düştükten sonra Ağustos ayında Venedik amirali 17 Türk fustasını ele geçirmiştir. Venedik, bir Haçlı seferi örgütlemesi için Papa üzerinde de baskı yapmaktadır. Haçlı seferi için yapılan planda, hemen 50 kadırganın donatılması ve bunun için 240.000 duka toplanması teklif ediliyor.

Venedik, fetihten sonra Ege'de savunma için Hristiyan dünyasından yardım görmediğini Papa'ya anlatıyor ve Ağriboz adasını korumak için Ege'de 12 kadırgasını devamlı hazır tutuyor, Yunanistan kıyılarında ve Ege'de Venedik kalelerini tahkim etmek için yeni önlemler alıyor ve yeni gemiler inşasına karar veriliyor. Fâtih'in Ege'de hakim olduktan sonra İtalya'ya çıkartma yapması ihtimali öne sürülüyordu. Venedik aynı zamanda İstanbul'da en iyi şartlarla bir barış anlaşması yapmak için diplomatik girişimlerini sürdürüyor. 1454 Temmuz'unda İstanbul'a Bartolomeo Marcello'yu balyoz olarak tayin ediyor. Venedik için Mora yarımadası özellikle önem taşımaktadır. Burada Mora'nın güneyinde iki önemli kale, Koron (Coron) ve Modon Venedik'le Ege arasında ulaştırma yolu üzerinde hayati bir önem taşımaktadır. Bu sebeple Venedik, Sultan'ın müdahalesini önlemek için Mora'daki diğer güçler arasındaki anlaşmazlıkları gidermek için çaba harcıyor. Osmanlılar'a karşı yarımadayı savunmak için en önemli kalelerin Venedik'e terk edilmesini istiyor. Özellikle Korint ve Patras'ı ele geçirmeye çalışıyor. Ağriboz'da savunmayı güçlendirmek için tedbirler alıyor. Mora'daki Paleologlar'dan iki despot arasındaki anlaşmazlıkları gidermeye çalışıyor. Buna karşı Fâtih 1458-1460 seferlerinde Mora'yı tamamıyla kendi hükmü altına alacaktır.

Venedik, Mora'da Manya'daki dağlı halktan ücretli asker toplamaya çalışır. Andrea Zeno adında bir Venedikli'ye ait Andros adasını doğrudan doğruya Venedik idaresine alır. 1460'ta Fâtih'in ordusu Mora'ya girdiğinde Koron ve Modon'da savunma tedbirleri artırılır. Ağriboz'u savunmak için olağanüstü önlemler gündeme gelir. Osmanlı askeri bu seferinde Modon önlerine kadar ilerlemiştir. Osmanlı donanmasının harekatı yakından takip ediliyordu. Fakat 1461'de bu donanmanın Çanakkale'den çıkışını önlemek için saldırı planı reddediliyor. Zira Sultan ordusuyla Mora'yı bırakıp çekilmiştir. Venedik gemileri Fâtih'in 1455 yazında gönderdiği donanmanın harekatını yakından izlemiştir. 1456 kışında Ege'de hafif Osmanlı gemilerinin Venedik kolonilerine büyük zararlar verdiği haberi geliyor. 1456 Kasım'ında Papalık Haçlı donanması Ege'ye hareket ettiği zaman Venedikliler, Ağriboz'da bunları iyi karşılıyor. Kuzey Ege'de Rumlar elindeki bazı adaların (İmroz ve Limni) Venedik'e bırakılması için görüşmelere girişiyorlar. Bu maksatla Fâtih'in kendisine dahi tekliflerde bulunuyorlar.

Bu arada Fâtih'in doktoru Yahudi asıllı bir İtalyan olan Yakup (Paşa)'a rüşvet teklif edilerek Fâtih'i zehirlemek üzere temas edeceklerdir. Fakat Fâtih Yakub'a Paşa unvanı vererek yüksek mevkilere getirmiş, ve komployu önlemiştir.

Fâtih'in Donanması

Fâtih 1454 yazında bir donanmasını Karadeniz'e gönderdi. Ege'de önemli deniz faaliyeti olmadı. Fakat Rodos haraç vermeyi reddettiği için 1450 kapitülasyonu kaldırıldı ve Rodos Şövalyeleri düşman ilan edildi. Rodos'a karşı kıyılardaki gazilerin serbestçe saldırılarına izin verildi. Güneybatı Anadolu'daki Türk deniz gazileri saldırılar yaptılar. Kos adasını aldılar. Bu gazilerin saldırılarından Kıbrıs adası da payını aldı. Kıbrıs kralı İstanbul'un fethinden sonra Fâtih'e bir elçi göndermiş, fakat haraç ödemeyi reddetmişti. Onun için Fâtih'in bir saldırısından kaygılanmaktaydı. Kral Papa'ya bir elçi göndererek yardım talebinde bulundu. Rodos Şövalyeleri adaya Fâtih'in yakında bir saldırısını beklemektedir.

Osmanlı Donanmasının Ege'ye ilk defa 1455 yazında girdiğini biliyoruz. 1455 baharında Çanakkale Boğazı'ndan kapudan Şarapdar Hamza kumandasında donanma hareket etmiştir. Bu donanma 25 büyük kadırga, 50 orta boy kadırga, yüzden fazla küçük gemi olmak üzere hepsi 180 gemiden oluşan bir donanma idi. Midilli'deki Gattilusi korkudan bu donanmayı iyi karşıladı. Donanma, Anadolu kıyılarında Ayazmend'de demirledi. Fâtih, Midilli Sahibi I. Dorino'nun ölümü üzerine yerine geçen oğlu Domenico'nun prensliğini, ağır şartları kabul etmesi üzerine tanıdı: Taşoz adasının teslimi ve Midilli'nin

ödemekte olduğu haracı üç binden dört bin altına çıkarma şartıyla Domenico'nun senyörlüğünü onayladı. Hamza kumandasındaki donanma 29 Mayıs'a Sakız'a vardı. Osmanlı Kaptanı Sakızlılar'ın borcu olan 40.000 altının ödenmesini istedi. Sakızlılar borcu tanımadılar. Hamza orada oyalanmak istemedi. Rodos Şövalyeleri üzerine hareket etti. Zira seferin esas hedefi Rodos'tu. Hamza, kalenin topları karşısında saldırmaya cesaret edemedi. Oradan ayrılarak Kos adası üzerine giderek çıkarma yaptı, fakat kaleyi alamadı. Rodos Şövalyeleri'ne ait öteki adaları yağmaladı. Hamza dönüşte tekrar Sakız'a uğradı ve iki ay süren bu seferden sonra Gelibolu'ya döndü.

Fâtih hiçbir şey başaramadan dönen kaptan Hamza'yı azletti ve Sakızlılar'ı cezalandırmak için Yunus kumandasında küçük bir donanmayı yola çıkardı (1455 sonbaharı). Bu tarihte Rodos Şövalyeleri Üstadı'nın, Fâtih'e bir defa için 20.000 altın ödemeyi teklif ederek yeni bir seferi önlemeye çalıştığını biliyoruz. Yunus kumandasındaki donanmanın bir hedefi Rodos ise öteki hedefi de Kiklat takımadalarının başında bulunan Venedikli dukayı haraç vermeye zorlamaktı. Bu donanma Midilli kuzeyinde fırtınaya tutularak dağıldı. Gemilerden bir kısmı battı (Çağdaş Yunan tarihçisi Dukas'a göre beş gemi battı ikisi karaya oturdu). Yunus kalan gemileri Midilli önünde topladı ve Sakız'a ait şap ticaret merkezi olan Yeni Foça (Foglia Nuova) üzerine gitti. Şehir teslim oldu (31 Ekim 1455). Kale yerle bir edildi. Bu şehirden İtalyanlar yılda 14.000 kantar şap ihraç etmekte ve büyük gelir sağlamaktaydılar. Yunus, oradan donanmayı Gelibolu'ya getirdi (Kasım 1455). 1455 seferinde donanma Midilli hakimini de tehdit etmişti. Domenico Sultan'a ödenen haracı 10.000 altına yükselterek durumunu kurtardı.

Fâtih, başarısız kaptanı Yunus'u idam ettirdi. Donanmanın başına bu sefer İsmail kaptanı tayin etti (Mayıs 1456). Bu donanmanın üzerine geleceğinden korkan Sakız Mahonesi, ödemekte olduğu yıllık haracı 10.000'e çıkardı, 30.000 altın da tazminat ödedi.

Venedik, Ege'deki kolonilerini himaye etmek için Adriyatik denizindeki donanmayı göndermeyi düşünüyordu, fakat 2 Ağustos'ta tehlikenin kalktığı öğrenildi. O senenin kışında Batı Anadolu'daki gaziler küçük fusta adı verilen gemileriyle Ege adalarına karşı harekatta bulundular. Buna karşı Venedik 6 kadırgalık bir donanmanın Ege sularında karakol gezmesine karar verdi.

Yeni-Foça'nın ilhakından sonra Sultan'ın emriyle Eski-Foça da Osmanlı ülkesine katıldı. Enez (Ainos), İmroz ve Somatraki hakimi olan Palemede ölmüş, mirası üzerinde aile içinde anlaşmazlık çıktığından bir taraf Fâtih'e başvurmuş, onun İtalyanlar'la Sultan aleyhinde gizli müzakerelerde bulunduğunu söylemişti. Bu suretle bu adalar üzerinde de Fâtih, müdahale imkanları elde etmiş bulunuyordu.

Midilli hakimi Domenico haracını göndererek Sultan'ı yatıştırmaya çalıştı (Ağustos 1456). Fâtih'in Midilli adasını doğrudan doğruya işgal etmesinden korkuyordu. Cenevizliler adaya bir harp gemisiyle asker ve silah gönderdi ve bir Haçlı yardımı sağlamak için Papa'ya başvurdular. Böylece, Gattilusi ailesine ait adaların geleceği Papalığı yakından ilgilendiren âcil bir mesele olarak ortaya çıktı. Venedik, Limni ve İmroz adalarını işgal etmek için hazırlandı. 1456 yılında Fâtih, bilindiği üzere Belgrad üzerine yürümüş ve yolda Enez'i işgal etmişti. Belgrad önünden mağlup olarak döndü. Bunun etkisini azaltmak için Ege'de Hristiyan kolonilerine karşı bir hareket bekleniyordu. Enez'den sonra donanma İmroz'u işgal etti ve Sultan adanın idaresini sadık adamı Rum tarihçisi Kritovoulos'a bıraktı. Çok geçmeden Osmanlılar, Limni'yi de işgal ettiler. Adanın Rum halkı Nicola Gattilusi'nin müstebit idaresinden memnun değildiler. Osmanlı'ya taraftar olan Rumlar ayaklandılar ve Sultan dan adanın Osmanlı idaresi altına alınmasını istediler. Midilli senyörünün 2 gemiyle gönderdiği kuvvet ada halkıyla çatışmaya girdi ve imha edildi. Üç gün sonra Osmanlı Donanması'nın kapudanı Hadım İsmail gelerek Sultan'ın adamını yerleştirdi (Mayıs 1456). Bu suretle Fâtih Belgrad seferine giderken Kuzey Ege'deki bazı adaları doğrudan doğruya kontrolü altına almış, böylece

İstanbul'a karşı gönderilecek bir Haçlı donanmasının bu adaları ele geçirmesini önlemiş bulunuyordu. İstanbul'un güvenliği bakımından bu harekat önemli bir stratejik başarıydı. O dönemde Roma'da bulunan Rum asıllı İsidore, Papa'ya Türkler'in donanması ve ordusu hakkında şu bilgileri vermiştir:

"Fâtih'in donanması küçük büyük 230 gemiden oluşmakta, ordusu 30.000 sipahi ve ondan fazla yaya askerini içermektedir. Devletin büyük mali kaynakları mevcuttur. Güney İtalya'dan bir Osmanlı istilası mümkündür ".

Bu haberler Papalık sarayında panik yarattı.

1456 yılının Ağustos'unda Papalık donanması Napoli'den Ege'ye hareket etti. Enez'i denizden kuşatan Haçlı donanması oradan İmroz üzerine hareket etti. Bu arada Papa Nicola, Kuzey Ege adalarının Osmanlı hakimiyeti altına girmesini kaygıyla izliyordu. Papalık donanması 3 kadırga ile Venedik'te yapılan 5 kadırgadan oluşuyordu. Papa 30 Eylül 1453'ten beri Fâtih'e karşı bir Haçlı savaşı ilan etmişti ve Avrupalı Hristiyan hükümdarları, aralarında barış yaparak, Haçlı seferine katılmaya davet etmişti. Özellikle İtalya'da Milano, Venedik, Napoli ve Ceneviz arasındaki çatışmaları durdurmaya çalışıyordu. Bu çabaların sonucu olarak 1454 baharında Venedik ile Milano arasında Lodi barışı imzalandı. Osmanlı'ya karşı 25 yıllık bir savunma ve saldırma işbirliği yapmayı taahhüt ettiler.

Bununla beraber İtalya'da Osmanlı tehlikesinin abartıldığına inananlar vardı. Milano dükü Sforza ve Floransa prensi Cosimo de' Medici büyük rakipleri olan Venedik'e karşı Osmanlı baskısını yararlı buluyorlar, İtalya'nın bir istilaya uğrayacağını kabul etmiyorlardı.

Venedik'e karşı Milano II. Murad döneminden beri Osmanlı yardımını düşünüyor ve elçilerini Edirne'ye gönderiyordu. (1432'de Bertrandon de La Brocquière II. Murad'ın huzuruna Milano elçileriyle beraber çıkmıştı). Birbirine karşı sürekli mücadelede bulunan küçük İtalyan devletleri Osmanlı'yı yakın bir tehdit olarak değil, denge politikasında bir yardımcı gibi algılıyorlardı. Daha sonra 16. yüzyılda, Habsburglar karşısında milli devletlerin aynı şekilde Osmanlı gücünü bir denge unsuru olarak algıladığını göreceğiz. Osmanlı karşısında başlıca rakip güçler, Akdeniz'e hakim Venedik ile İspanyol Napoli kralı V. Alfonso (1435-1458) idi. Osmanlı ile bu devletler arasında çatışma alanları Ege adaları, Mora, ve Arnavutluk idi. Bu bölgelerin Fâtih tarafından ele geçirilmesi İtalya için büyük bir tehlike sayılmaktaydı. Papalık bir Haçlı seferi örgütleyerek Avrupa'da nüfuzunu kurmak için Osmanlı tehlikesini abartma siyasetini seçmişti. Fakat Avrupa'da bu dönemde Batı devletleri ve Alman prensleri açıkça ilgisiz davranmaktaydılar. Bununla beraber İstanbul'un düşmesi üzerine Batı Avrupa'da Türk tehlikesini ciddiye alan çevreler mevcuttu. Fetihten sonra tüm Avrupa'da Türkler aleyhine yoğun bir propaganda başlamış, bir Haçlı ordusu için para toplamaya ve Endüljanslar dağıtmaya memur olan tarikat mensubu keşişler faaliyete geçmişlerdi. Hristiyan Batı'da İslam, Türk adıyla birleştiriliyor, Türkler Hrisriyan milletleri yok etmeye gelen semavi bir felaket, Tanrı'nın Hristiyanları cezalandırmak için gönderdiği Deccal gibi tasvir olunuyordu. Bu propaganda yüzyılların biriktirdiği hurafelerle beslenerek halk tahrik olunuyordu. Kilise, Haçlı için para toplamak ve nüfuzunu yaymak için bu propagandandan faydalanmaya çalışıyordu. Para toplama usulleri, Endüljans satılması ve türlü yolsuzluklar Hristiyan halk arasında Papalığa karşı akımların güçlenmesine de sebep olacak, Protestanlık'ın zuhurunu hazırlayacaktır.

Fâtih, Ege Denizi'nde Sakız'ı haraçgüzarlığa zorlamak, iki Foça'yı, Enez'i, Sumatraki, Limni ve İmroz adalarını işgal etmekle meşgul iken Napoli Kralı Alfonso ile Papalık arasında anlaşmazlık çıkmış ve bu anlaşmazlık 1456 Mayıs ayına kadar sürmüştür. Öbür taraftan Alfonso Cenevizliler'le de çatışma halindeydi. Sonunda Papalık bu anlaşmazlıkları gidermeye ve Ege'ye Haçlı donanmasının hareketini 1 Mart 1456 olarak ilan etmeye muvaffak oldu. Fâtih'in Ege'de giriştiği harekat hakkında gelen haberler Papalığı telaşlandırmıştı.

Haçlı donanması için 150.000 altın duka harcanmış olup donanma 30 kadırga ve 2 büyük kalyon, 1000 denizci ve 500 asker, 300 top ile hareket etmişti. Bu seferde Napoli Kralının gemileri Papa donanması ile birleşti. Donanma ancak 6 Ağustos 1456'da hareket edebildi. Donanmanın planı Rodos'u üs yaparak Sakız ve Midilli'yi ittifakına almak ve Fâtih'in Kuzey Ege'de ele geçirdiği adaları işgal etmekti. Böylece Ege Denizi yeniden tamamıyla Hristiyan kontrolü altına girecek ve ilerde Macaristan'ın kara ordusuyla işbirliği halinde İstanbul üzerine yürüyecekti. Planın temel hedefi Türkler'i İstanbul'dan çıkarmaktı.

Papalık donanması Midilli'ye vardığında Fâtih'e haraçgüzarlığı kabul eden Gattilusiler'den Domenico ve Nicolo itaatten çıktılar. Bu mesele tarihçiler arasında tartışmalıdır. Domenico'nun Fâtih'e bağlılık siyasetine devam ettiği, ancak Limni'yi kaybeden Nicolo'nun Hristiyan donanmasıyla işbirliğini kabul ettiği ileri sürülmektedir.

1456'da Haçlı donanmasının Kuzey Ege'deki harekatı hakkında göz şahidi olan Rum tarihçisi Kritovoulos son derece ilginç ayrıntılar vermektedir. Papalık donanması Limni'yi anlaşma yoluyla ve Taşoz adasını da savaşla ele geçirdi ve Hristiyan garnizonlar yerleştirdi. Bu harekat sırasında Osmanlı donanması bir varlık gösteremedi. İmroz'u savunmak için bırakılan Osmanlı kuvveti 100 yeniçeriden ibaretti. Fatih'in Belgrad önünden ricatı Hristiyanları cesaretlendirmişti. O yaz Osmanlı Donanması Karadeniz'e çıkmış, oradaki harekatla eli kolu bağlanmış, sonbahar gelince de gemilerdeki savaşçı asker, yani azepler adet gereği tatile girip donanmayı terk etmişlerdi.

Fâtih, 1457 baharında Midilli'ye karşı Gelibolu Beyi donanma kumandanı İsmail idaresinde kuvvetli bir donanmayı harekete geçirdi. Kritovoulos'a göre 150 gemiden oluşan bu donanmada toplar, kuşatma aletleriyle çok sayıda kara askeri mevcuttu. Böylece, daha bu tarihte Fâtih'in Midilli'yi ülkesine katmaya kararlı olduğu anlaşılıyor. Fakat biliyoruz ki, bu olay ancak 1462'de gerçekleşmiş olacaktır.

Haçlı donanması, Osmanlı Donanması'na karşı gelmeye cesaret edemeyerek Sakız'a çekildi. Osmanlı Donanması Midilli'de Molybos hisarını on gün kadar kuşattıysa da alamadı. Adayı yağmalayarak Gelibolu'ya döndü (Ağustos 1457). Haçlı donanmasının adayı koruyamadığını gören Domenico Sultan'a haracı gönderip itaat etti. Aynı yıl Sakız ve Naksos adaları da haraçların gönderip itaatlerini sundular.

Sakız ticari bakımdan Anadolu'ya bağlıydı. Adanın başlıca gelir kaynağı olan sakız Bursa pazarına ihraç olunmakta, oradan bütün Ortadoğu'ya gitmekteydi.

Rodos'ta üslenen Haçlı donanması, Papa Calixtus'un ölümü üzerine 1458 yazında İtalya'ya geri dönmüş ve Kuzey Ege'de ele geçirilen adaların başına birer vicar atanmıştır. Venedik ve Katalanlar, bu adaların kendilerine teslimini istemişlerse de Papa bunu reddetmiştir. 1457-1460 döneminde bu adalar üzerinde Sultan'ın hakimiyeti iade olunmuştur. Bu gelişmede Fâtih'in tarihini yazmış olan Kritovoulos, tarihinde önemli bilgi vermektedir. Adalardaki Rum halkı, Katolik Latinler'in hakimiyetini zorla kabullenmişlerdi. Mora despotu Dimitrios ile Fâtih arasında yapılan bir anlaşmaya göre İmroz ve Limni adaları yıllık 3.000 altın ödemek koşulu ile kendisine verildi. Limni Rum halkının ileri gelenleri, Katoliklerle işbirliğinden kaçındıkları için Papa'nın garnizonu Kritovoulos'a teslim oldu. O yılın sonbaharında Gelibolu'da donanmanın başına tayin edilen Zaganos Paşa, Taşoz ve Sumatraki'yi ele geçirdi. Ertesi yıl Fâtih bu dört ada ile Enez'i Demetrius Paleologos'a timar olarak verecektir.

1455'de sadarete gelen Mahmud Paşa (859 Safer/Ocak Şubat 1455), Midilli hakimi Gattilusiler'e karşı daha sert bir siyaset takip edilmesini, karada onlara ait yerlerin işgalini istiyordu.

Bu arada Midilli'de Osmanlılar'a karşı olan hizip başa geçti. Nicola, kardeşi Osmanlı taraftarı Domenico'yu hapse attı ve boğazladı (1458 sonları). Her gün beklenen bir Osmanlı müdahalesine karşı askeri hazırlıklar yaptı ve Ceneviz'den

yardım istedi. Sultan'a görünüşte haraç-güzarlık şartlarını yerine getirir gibi görünmekle beraber gizli anlaşmalar yapması ve korsanlara engel olmaması üzerine Sultan onu düşman olarak niteledi. Fâtih'in Midilli'ye karşı artık kaçınılmaz hale gelen seferi birkaç sene kesintiye uğradı. Daha acil olan Mora, Trabzon ve Eflak seferleri bu arada gündeme geldi (1458-1461). Nihayet 1462 yılında kendisi denizde ve karada büyük hazırlıklardan donra adaya saldırdı. (Kuşatma hakkında en iyi kaynağımız Kritovoulos'tur). Veziriazam Mahmud Paşa kumandası altında donanma (Kritovoulos'a göre 200 gemi) Eylül başında adaya çıkarma yaptı. Eflak seferinden İstanbul'a yeni dönmüş olan Sultan kara ordusuyla Ayazmend'e geldi; bir ara oradan Midilli'ye geçti.

Ordunun büyük topları karşısında Midilli kalesi uzun süre dayanamadı. Aşağı hisar (Melanondion) düşünce, Nicola teslim oldu. Hristiyan ordusunda 70 Rodos Şövalyesi, 110 Sakızlı ve bundan başka Katalan ücretli askerleri vardı. Kahren güç kullanarak alındığı için şehir halkı cezalandırıldı. Avrupa'dan gelen asker herhalde binden fazla idi. Fâtih onları korkunç bir ölüme mahkum ederek ortadan biçtirdi. Şehir ve köylü halktan bir kısmını esir aldı. Bunları İstanbul dışında Eyüp'e bağlı köylerde yerleştirecektir. Halkın büyük kısmını reaya olarak yerinde bıraktı. Gerekli memurlar tayin ederek şehri Osmanlı ülkesine kattı. Midilli'nin ayrı bir kanunnamesi mevcuttur. Kayda değer ki, bu Midilli harekatı sırasında Venedik donanması Sakız'a gelerek tehditkar biçimde harekatı gözledi (Venedik donanması 29 kadırgadan oluşmaktaydı). Şehri teslim almak üzere Fâtih adaya geçmiş ve 4 gün kalmıştır.

Bu sırada, 1457'den başlayarak Papalık Osmanlı'ya karşı Arnavutluk'ta İskender Bey'e yardım göndererek orada düşmanca harekatı teşvik ediyordu. Papa, o yıllarda Trabzon imparatoru ve Gürcistan ile de ilişki kurmuştu. Fâtih'in Trabzon seferi (1461) bu durumla ilgilidir. Papa aynı zamanda Ege'de Scrampo idaresinde donanmayı orada tutmaya çalışıyordu. Papalık Avrupa devletlerini Haçlı seferine çekmek için 1457'de Roma'da bir kongre toplamaya çalışıysa da sonuç alamadı. Fâtih'in 1458 Mora başarıları Roma'yı hayal kırıklığına uğrattı. Calixtus'un ölümü üzerine yapılan toplantıda Türk tehdidi ele alınan başlıca hususlardan biri oldu, orada İstanbul'un geri alınması, Papalığın başlıca hedefi olarak tespit olundu. Yeni Papa II. Pie'nin başlıca düşüncesi Türkler'e karşı bir Avrupa Haçlı seferi örgütlemekti. Avrupa hükümdarlarını bir Papalık yazısı ile kongreye çağırdı. Türk deniz kuvvetine karşı savaşmak üzere yeni bir şövalye tarikatı kurdu. Prusya'da bulunan Teutonic tarikatının Türk sınırlarına getirilmesi projesi ortaya atıldı. Avrupa devletlerinin Türkler'e karşı Haçlı seferi için Mantua'da toplanan kongresi 1 Haziran 1459'da açıldı. Fakat Türkler'i mahvetmek için yeni Papa'nın bu faaliyetleri alayla karşılanıyordu. İstanbul'dan kaçıp Roma'da kardinal olan Rum Besarion var gücüyle Papa'yı bu Haçlı seferine kışkırtmaktaydı.

İmparator Frederik Haçlı seferine katılmak bir yana dursun, Macaristan'ı zayıflatacak projeler peşindeydi. Roma'ya bu tarihlerde Epir, Kıbrıs, Rodos ve Midilli'den ve Mora'daki Paleologlar'dan acele yardım isteyen mesajlar gelmekteydi. Kongrenin açılışında Papa, hedefin İstanbul'u Hristiyanlık için geri almak olduğunu vurguladı. Kongre oybirliğiyle Türkler'e karşı Haçlı seferine karar vererek dağıldı. Bu arada Venedik çekingen davranıyordu. Haçlı seferi için gemilere 8.000 asker yüklenmesi düşünülüyordu. Almanlar Papa'ya karada harekatta bulunmak üzere 32.000 yaya ve 10.000 atlı vadettiler. Alman İmparatoru, Haçlı ordusunun kumandanı tayin edildi (Ocak 1460). Türkler'e karşı Haçlı seferi üç sene devam edecekti. Orduya katılanlara öbür dünyada kurtuluş vadeden Endüljanslar çıkarıldı.

Ege adalarındaki mücadelede Fâtih'in başarısında, hiç kuşkusuz, Rum halkın Latinler'den ve Katolik hakimiyetinden nefret etmeleri de rol oynamıştır. Kritovoulos'a göre Rum halkı, kendilerini kurtarmak için Batı Hristiyanlığı'nın bir şey yapamadığını da görmekteydiler. Öte taraftan Osmanlılar da ileri gelen Rumlar'ı himayeye dikkat etmekteydiler. Ege adalarını ilkin Paleologlar'dan birisine vererek askeri sınıfı yerinde bırakmayı ve muhtar bir idare kurmayı

düşündüler. Ancak Fâtih Latinler'in saldırgan politikası karşısında bu adaların Boğazlar ve İstanbul için tehlikesini göz önünde tutarak adaları doğrudan doğruya Osmanlı idaresi altına almaya karar verdi. Sultan diplomatik yöntemleri de kullanmaya dikkat ediyor ve Venedik'i tarafsız tutmaya çalışıyordu. İstanbul'un fethinin üzerinden 10 yıl geçtiği halde iki taraf doğrudan doğruya bir çatışmadan kaçındılar. Gerçek olan şuydu ki, Ege Denizi' nde, Mora'da ve Arnavuluk'ta iki taraf birbiri karşısında kaçınılmaz bir mücadeleye sürüklenmekteydiler. Savaş 1463'te patlak verdi ve 1479'da Arnavutluk'ta İskenderiye'nin düşmesine kadar devam etti.

Bibliyografya

·H. AHRWEILER, Byzance et la mer, Paris: 1966.

·P. ARGENTI, The Occupation of Chios, c. I-III, Cambridge: 1918.

·P. BRUMMET, Ottoman Sea Power and Levantine Diplomacy in the Age of Discovery, Albany: 1994.

·E. L. COX, The Green Count of Savoy: Amadeus VI, Princeton: 1967.

·M. M. Le FEBVRE, "Actes Ottomans concernant Gallipoli, La mer Egée et la Grèce au XVI e siècle", Südost Forschungen, 17 (1983).

·Halil İNALCIK, "Mehmed II", İslam Ansiklopedisi, (Milli Eğitim Bakanlığı), VII, 506-535.

·H. İNALCIK, "Imtiyazat", Encylopaedia of Islam, 2. Baskı, III, 1179-1189.

·H. İNALCIK, The Ottoman Empire, The Classical Age, 1300-1600, 3. Baskı, Londra: 2000.

·H. İNALCIK, "An Outline of Ottoman-Venetian Relations", Venezia Mediazione tra Oriente e Occidente, Floransa: 83-90.

·H. İNALCIK, "The Ottoman Turks and the Crusades, 1329-1522", Kenneth Setton, A History of the Crusades, c. VI, Madison: 1989.

·H. İNALCIK ve R. Murphey, The History of Mehmed the Conqueror, Chicago ve Minnesota: 1978.

·KRITOVOULOS, History of Mehmed the Conqueror, Princeton: 1954.

·R. - J. LOENERTZ, Byzantina et Franco-Graeca, c. I-II, Roma: 1970, 1978.

·A. LUTTRELL, Collected Studiés: Latin Greece, the Hospitallers and the Crusades, 1291-1440, Londra: 1982.

·A. PERTUSI, La Caduta di Constantinopoli, c. I-II, Verona: 1976.

·Delaville Le ROUX, La France an Orient au XIVe siècle, c. I-II, Paris: 1886.

·M. SANUDO, Torsello, Istoria del Regno di Romania, yay. C. Hopf., Chroniques gréco-romaines, 99-170.

·K. SETTON, The Papacy and the Levant, 1204-1571, C. I-III, Philadelphia: 1976-1978.

·E. WERNER, Die Geburt einer Grossmacht 1300-1481, 3. Baskı, East Berlin: 1979.